

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Christoffer Larsson

Barnets vilja – beaktas den?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: VT 2017

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Allmänt	5
1.2 Övergripande syfte	5
1.3 Frågeställningar	5
1.4 Avgränsning	5
1.5 Perspektiv och metod	6
1.6 Forskningsläge	6
1.7 Material	6
1.8 Uppsatsens disposition	7
2 BARNKONVENTIONEN	8
3 SVENSK RÄTT	10
3.1 Barnets bästa i allmänhet	10
3.2 Barnets vilja	11
4 UNDERSÖKNINGAR AV SOCIALSTYRELSEN OCH VÅRDNADSKOMMITTÉN	14
4.1 Allmänt om undersökningarna	14
4.2 Socialstyrelsens undersökning	14
4.3 Vårdsnadskommitténs undersökning	15
5 PRAXIS	18
5.1 NJA 1981 s. 753	18
5.1.1 Fakta i målet	18
5.1.2 Domstolens argumentation	18
5.1.3 Summering	19
5.2 NJA 1988 s. 448	19

5.2.1	Fakta i målet	19
5.2.2	Domstolens argumentation	20
5.2.3	Summering	20
5.3	NJA 1992 s. 93	20
5.3.1	Fakta i målet	20
5.3.2	Domstolens argumentation	21
5.3.3	Summering	21
5.4	NJA 1995 s. 398	22
5.4.1	Fakta i målet	22
5.4.2	Domstolens argumentation	22
5.4.3	Summering	23
5.5	Rättsfallsammanfattning	23
6	UTTALANDEN I DOKTRIN	25
6.1	Eva Ryrstedt	25
6.2	Anna Singer	26
7	ANALYS	28
7.1	Rättens beaktande av barnets vilja	28
7.2	Barnets vilja och barnkonventionen	30
7.3	Föräldrars påverkan på barnets vilja	31
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	33
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	35

Summary

According to the 6th chapter, section 2(a) of the Children and Parents code, the best interest of the child shall constitute the main consideration in the determination of all questions concerning custody, residence and contact. Part of the assessment of the best interest of the child, given due weight in accordance with the age and maturity of the child, shall be the views of the child in question.

Sweden is bound by the UN Convention on the Rights of the Child (CRC) by international law. The convention states that the view of the child must be taken into consideration. The fundamental purpose of this essay is to discuss how the views of the child are accounted for in questions regarding custody, residence and contact.

There is no clear guidance in the legislative history when it comes to the interpretation of the age and maturity criteria. Currently the view of the child must be expressed in a definite and unambiguous manner for the court to take it into consideration. The court will not take the child's view into account if it can be considered to be strongly influenced by someone, for example one of the parents.

The courts can demand a custody enquiry from the social welfare committee, where the the view of the child is most often expressed. There exists a correlation between the view of the child being reported in the judgment and the age of said child. In various cases the courts have not presented the view of the child in the judgment even though it is addressed in the custody enquiry, this is considered a major issue.

The Swedish system has been criticised for not sufficiently implementing the CRC in practice. The UN CRC Committé has emphasized that there are flaws in the current procedures where the view of the child is expressed. The

committé recommends Sweden to establish a more effective system for the courts and agencies. In the swedish doctrine there are some who argues that one of the main concerns is a lack of competence amongst social workers. It has also been pointed out that there is a shortage of a perspective where the child is highlighted. Part of the solution to these problems has been suggested to be an increased amount of transparency.

Sammanfattning

Föräldrabalken 6 kap. 2 a § stadgar att barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut angående vårdnad, boende och umgänge. Barnets vilja ska även vägas in i bedömningen av barnets bästa, med beaktande av barnets ålder och mognad. Sverige är dessutom folkrättsligt bunden av barnkonventionen, där barnets vilja lyfts som en viktig del. Denna uppsats syftar till att diskutera hur barnets vilja beaktas av rätten i mål beträffande vårdnad, boende och umgänge.

I förarbetena finns det inget direkt ställningstagande till hur domstolarna ska förhålla sig till ålders- och mognadskriteriet. Domstolarna har istället fått göra egna helhetsbedömningar utifrån det enskilda fallet. För att ett barns åsikter ska beaktas av rätten måste de för närvarande vara otvetydiga och bestämda. Barnets inställning får inte heller ha påverkats i större utsträckning av någon av föräldrarna.

Barnets vilja kommer oftast till uttryck i vårdnadsutredningen, som rätten kan begära socialnämnden att utföra. Huruvida barnets vilja framkommer i själva domen korrelerar starkt med åldern på barnet, detta visar en undersökning gjord av 2002 års vårdnadskommitté. I flera domar adresserar dock domstolen inte barnets vilja även om den framkom i vårdnadsutredningen, detta ses som ett stort problem.

Den svenska rätten har fått en stor del kritik när det kommer till beaktandet av barnets vilja. FN:s barnrättskommitté har pekat på brister i arbetet hos myndigheter och domstolar. De menar att det måste etableras bättre procedurer och system för att på effektivt sätt ta tillvara på barnets åsikter. I övrigt har det framkommit kritik angående kompetens hos bland annat socialarbetare. Det har dessutom påpekats i doktrinen att det finns brist på transparens i tillämpningen. Fram tills att detta åtgärdas har svensk rätt ett underskott på barnperspektiv.

Förkortningar

Barnkonventionen	Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter
CRC	UN Convention on the Rights of the Child
Barnrättskommittén	FN:s kommitté för barnets rättigheter
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FN	Förenta Nationerna
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, Avdelning I
Prop.	Proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
UNICEF	United Nations Children's Fund

1 Inledning

1.1 Allmänt

Barnets vilja kom först till uttryck i den svenska lagstiftningen 1996, men har tagits hänsyn till under en längre period. Det har på senare tid diskuterats i vilken mån barnets vilja tillmäts betydelse i domstolarnas bedömningar. Den svenska rätten har fått kritik av både sakkunniga på området samt av FN. I fokus har främst varit tillämpningen av den svenska rätten samt bristen på kompetens hos domstolar och myndigheter.

1.2 Övergripande syfte

Syftet med denna uppsats är att, bland annat på basis av en rättsfallsstudie, ge en bild över i vilken mån barnets vilja påverkar utgången i vårdnads- och umgängestvister. Dessutom avser jag att undersöka omständigheter som kan inverka på barnets vilja, så som föräldrars påverkan.

1.3 Frågeställningar

- I vilken utsträckning och i vilken grad tar rätten hänsyn till barnets vilja i vårdnads- och umgängestvister?
- I vilken utsträckning tar rätten hänsyn till föräldrars potentiella påverkan på barnets vilja?
- Har Sverige genom rättstillämpningen uppfyllt de krav som barnkonventionen stadgar angående beaktandet av barnets vilja?

1.4 Avgränsning

Jag har valt att avgränsa mig till att endast behandla hur barnets vilja beaktas i mål angående vårdnad, boende och umgänge, enligt 6 kap 2 a § FB.

Avgränsningen avser domar från HD mellan 1981–1995. Verkställighetsdomar och samarbetsamtal berörs inte i uppsatsen.

1.5 Perspektiv och metod

Uppsatsen utgår från en rättsdogmatisk metod för att belysa hur barnets vilja beaktas i gällande svensk rätt. Detta medför att de allmänt accepterade rättskällorna, dvs. lagtext, förarbeten, praxis och doktrin, används. Fokus har i huvudsak lagts på praxis, men även på förarbetena. I övrigt har statistiska undersökningar och doktrin uppmärksammats i uppsatsen.

Uppsatsen är skriven ur ett barnperspektiv, dvs. ett perspektiv där barnets intressen och behov står i centrum. Uppsatsen försöker dessutom ha en viss form av rättsutvecklingsperspektiv och såklart ett källkritiskt perspektiv.

1.6 Forskningsläge

Forskningsläget på området har de senaste åren stått någorlunda stilla. Eva Ryrstedt publicerade artikeln *Barnets bästa och vilja i domstol* (Svensk Juristtidning 2009) där hon undersöker i vilken mån rätten tar hänsyn till bland annat barnets vilja i vårdnadstvister. Anna Singer publicerade monografen *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle* (2012) där hon undersöker familjerätten genom ett barnperspektiv. I övrigt har barnets vilja inte berörts specifikt i forskningen de senaste åren.

1.7 Material

Uppsatsen grundar sig på främst på en rättsfallsstudie, där jag valt ut fyra mål från HD som behandlar barnets vilja. Förarbetena till lagstiftningen får också en central roll, tex. prop. 2005/06:99 och SOU 2005:43 *Vårdnad - Boende - Umgänge. Barnets bästa, föräldrars ansvar*. I uppsatsen förekommer även en undersökning från Socialstyrelsen, samt en från vårdnadskommittén från

2002. Undersökningen från vårdnadskommittén förekommer dessutom i SOU 2005:43. Doktrin och ett uttalande från FN:s barnrättskommitté är också underlag för uppsatsen.

1.8 Uppsatsens disposition

I kapitel 2 finns en presentation och kort redogörelse av barnkonventionen. Därefter, i kapitel 3, behandlas barnets bästa och barnets vilja i svensk rätt. Kapitel 4 består av en redovisning av Socialstyrelsens och vårdnadskommitténs undersökningar gällande barnets vilja. I kapitel 5 undersöks fyra olika rättsfall från HD där barnets vilja har berörts. I kapitel 6 redogörs för aktuell doktrin. Slutligen, i kapitel 7, används detta materialet för att analysera de frågeställningar som uppsatsen grundar sig på.

2 Barnkonventionen

Barnkonventionen, eller FN:s konvention om barnets rättigheter, är ett traktat som antogs av FN:s generalförsamling 1989 och undertecknades och ratificerades av Sverige 1990.¹ Sverige har dock inte inkorporerat barnkonventionen i svensk rätt.² Riksdagen ansåg att svensk rätt stod i överensstämmelse med konventionens artiklar och bekräftade så kallad normharmoni. På grund av att barnkonventionen inte tillhör svensk rätt så är inte heller svenska domstolar och myndigheter bundna av den. De kan dock ta hänsyn till konventionen vid regeltolkning, så kallad fördragskonform tolkning.³

Artikel 12 i barnkonventionen berör barnets vilja. I artikel 12 stadgas att barn som är i stånd att bilda egna åsikter har rätten att uttrycka dessa. Åsikterna ska sedan tas i beaktning utifrån barnets ålder och mognad. I andra stycket i artikel 12 fastställs att barnet särskilt ska beredas möjlighet att höras. Man kan höra barnet direkt eller genom en företrädare för barnet. Det är inte myndigheten som avgör huruvida barnet ska höras eller ej. Att bli hörd är en absolut rättighet för barnet. Hur myndigheten går tillväga för inhämta barnets åsikt är dock upp till myndigheten, myndigheten ska då följa de nationella procedurregler som finns i landet.⁴ Artikel 12 ger inte heller barn en självbestämmanderätt utan endast en möjlighet att påverka de beslut som inverkar på deras liv. FN:s barnrättskommitté framhåller att artikel 12 är av stor vikt för att stadfästa att barn är medborgare och att även de är bärare av mänskliga rättigheter.⁵

Sverige har på flera sätt gått längre än de krav som barnkonventionen ställer på staterna. Detta till trots finns det brister i det svenska systemet. Det rör sig främst om att lokala politiska beslutsfattare och myndigheter inte har

¹ Prop. 1989/90:107 s. 27 f.

² Det kan dock ske inom snar framtid, se SOU 2016:19.

³ Schiratzki 2010 s. 22 f.

⁴ SOU 1997:116 s. 176.

⁵ UNICEF, Handbok om Barnkonventionen, 2008, s. 123.

tillgodosett det barnperspektiv som staten ska ha enligt barnkonventionen. Att rätten ska ha ett barnperspektiv innebär att olika beslutsalternativ ska ses ur barnets synvinkel. Man gör detta lättast genom att ta reda på hur barnet själv upplever situationen. Den kritik som Sverige har fått har ofta grundat sig på att beslutsfattarna har brist på kunskap och information.⁶

I Sverige kan rätten ge socialnämnden i uppdrag att utföra en undersökning i ett mål angående vårdnad, boende och umgänge, detta kommer behandlas utförligare nedan. Enligt 6 kap. 19 § st. 4 så ska den som verkställer utredningen försöka klarlägga barnets inställning, om det inte är olämpligt. Enligt barnkonventionen så ska barnets särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom en företrädare i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet. Den svenska rätten kan ses som inskränkande i förhållande till barnkonventionen i detta hänseendet.⁷

FN:s barnrättskommitté har gett Sverige kritik när det kommer till beaktandet av barnets vilja. Barnrättskommittén består av 18 oberoende experter som granskar konventionsstaterna och lämnar en rapport vart femte år. Rapporten består av både anmärkningar och rekommendationer. Den senaste kom 2015 och kommittén påpekade att lagstiftningen i sig tar god hänsyn till barnets vilja, men när det kom till implementeringen fanns det brister. Dessa brister var särskilt tydliga i mål angående vårdnad, boende och umgänge. Kommittén rekommenderade Sverige att vidta åtgärder för att stärka barnens rättigheter enligt artikel 12. Rekommendationen bestod av att Sverige skulle etablera system eller procedurer för socialarbetare och domstolar. Procedurerna skulle, enligt kommittén, underlätta arbetet i att utröna barnets inställning.⁸

⁶ Melin 2004 s. 5 och 13.

⁷ Melin 2004 s. 33.

⁸ Committee on the Rights of the Child Concluding observations on the fifth periodic report of Sweden p. 5.

3 Svensk rätt

3.1 Barnets bästa i allmänhet

Enligt 6 kap. 2 a § FB är barnets bästa vägledande för alla beslut angående vårdnad, boende och umgänge. I bedömningen av barnets bästa är risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för våld eller risken för att barnet förs bort av särskild betydelse. I bedömningen beaktas även barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

När det kommer till själva bedömningen i rätten står ibland två viktiga principer emot varandra, kontaktsprincipen och kontinuitetsprincipen. Domstolarna ska, bland annat utifrån dessa principer, göra en helhetsbedömning utifrån de enskilda omständigheterna i målet.⁹

Kontaktsprincipen framgår av 6 kap. 2 a § FB, barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Ett barn behöver ett varaktigt och stabilt förhållande till sina föräldrar. Detta innebär att om domstolen inte finner någon annan lämplig lösning på en vårdnadstvist så bör vårdnaden förordnas till den föräldern som kan antas bäst främja ett nära och gott umgänge mellan barnet och den andra föräldern.¹⁰

Kontinuitetsprincipen säger att barn har ett behov av en trygg och stabil miljö. Det kan bli problematiskt för barnet om det tvingas byta miljö och omvårdare. Rätten ska ta hänsyn till om barnet har stadgat sig på en viss plats. Det kan vara så att barnet går i skola, har vänner och släkt på den nuvarande orten och en flytt skulle kunna medföra en stor omvälvning för barnet vilket inte skulle vara bra för barnets hälsa.¹¹

⁹ Schiratzki 2010 s. 115.

¹⁰ Prop. 1981/82:168 s 66.

¹¹ Schiratzki 2010 s. 123.

3.2 Barnets vilja

Barnets vilja är en faktor som ska beaktas vid bedömningen av barnets bästa enligt 6 kap 2 a § st. 3 FB. Barns rätt att komma till tals kom till uttryck i föräldrabalken 1996, vilket då var i enlighet med barnkonventionens regler.¹² Barnets vilja har tidigare behandlats i förarbeten som en del av bedömningen av barnets bästa men har inte varit lagstadgat.¹³

Barnets vilja ska beaktas utifrån barnets ålder och mognad. Barnets vilja anses vara en särskilt betydelsefull omständighet vid rättens bedömning i dessa mål angående vårdnad, boende och umgänge. Om barnet har en bestämd vilja och har dessutom uppnått en tillräcklig mognad så bör barnets önskan generellt respekteras.¹⁴

Ett barn kan höras inför rätten för att fastställa barnets vilja, enligt 6 kap. 19 § st. 6 FB. Det ska då finnas särskilda skäl och det ska dessutom vara uppenbart att barnet inte kan ta skada av att höras. I praktiken sker det väldigt sällan att barn hörs inför rätten. När det väl sker handlar det främst om barn i tonåren.¹⁵ Om ett barn hörs inför rätten ska det vara frivilligt och utan någon form av press. Barn som hörs inför rätten bör inte heller vara yngre än tolv år gamla.¹⁶

Rätten kan ge socialnämnden i uppdrag att utföra en utredning i enlighet med 6 kap. 19 § st. 3 FB. Om det inte är olämpligt ska den som verkställer utredningen försöka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten, enligt 6 kap. 19 § st. 4. Olämpligheten kan bestå i barnets ringa ålder eller mognadsgrad. Det kan dessutom vara olämpligt att undersöka barnets inställning om barnet är särskilt känsligt och inställningen i huvudsak är känd genom annan utredning.¹⁷

¹² Prop. 2005/06:99 s 45.

¹³ Prop. 1981/82:168 s 66.

¹⁴ Prop. 2005/06:99 s 45.

¹⁵ Singer 2012 s. 124.

¹⁶ Prop. 1981/82:168 s 78 och Saldeen 2013 s. 215.

¹⁷ Prop. 1994/95:224 s 54.

Lagstiftaren har inte ansett det nödvändigt att lagstadga om en minimiålder när det kommer till beaktandet av barnets vilja. Anledningen till detta är att alla barn inte mognar i samma hastighet. Det ska istället göras en bedömning huruvida det är olämpligt att prata med barnet och, om det inte anses olämpligt, i vilken grad barnets åsikter bör tillmätas betydelse i målet. När det kommer till yngre barn så kan de komma till tals genom att vårdnadsutredaren samtalar med människor i barnets omgivning. Vårdnadsutredaren ser även till barnets vilja genom att göra hembesök hos föräldrarna. Vid hembesöken iakttar vårdnadsutredaren samspelet mellan barnet och föräldern för att se hur deras relation ser ut i praktiken.¹⁸

När rätten tar hänsyn till barnets vilja behöver det inte heller nödvändigtvis vara en önskan om var barnet vill bo eller vem som ska ha vårdnaden om barnet. Det kan även vara allmänna synpunkter, så som att en förälder inte kan avsätta lika mycket tid för barnet som den andra föräldern har möjlighet till.¹⁹ För närvarande verkar det möjligen finnas en tendens hos domstolarna att ställa alltför höga krav på att barnets vilja ska vara bestämd.²⁰

Det förekommer i flera fall att barnet är påverkat av föräldern att ha en viss inställning. Det ska dock inte ha någon betydelse vad ett barns inställning grundas på. En rädsla för den andra föräldern blir lika reell för barnet även om den i själva verket är obefogad. Rätten ska i sådana här fall utvärdera vad rädslan eller oviljan att träffa den andra föräldern grundas på. Om inställningen är obefogad ska barnet få hjälp att övervinna den obefogade rädslan.²¹

Barnets vilja ska vägas in i den helhetsbedömning som rätten gör för att utvärdera vad som är barnets bästa. Barnets vilja ska dock under vissa omständigheter

¹⁸ Prop. 2005/06:99 s 46 f. och SOU 2005:43, s. 223 f.

¹⁹ Prop. 2005/06:99 s 45.

²⁰ SOU 2005:43 s. 212.

²¹ SOU 2005:43 s. 213.

beaktas fristående från bedömningen av barnets bästa.²² Detta kan ske när det är svårt för rätten att avgöra vad som är bäst för barnet i det enskilda fallet. Då bör barnets vilja bli avgörande för domstolens ställningstagande.²³

²² Prop. 1981/82:168 s. 66, Prop. 1994/95:224 s. 32 f. och SOU 1997:116 s. 133 f.

²³ Sjösten 2009 s. 47.

4 Undersökningar av Socialstyrelsen och vårdnadskommittén

4.1 Allmänt om undersökningarna

Socialstyrelsen genomförde en undersökning i vilken de följde upp 1998 års förändringar av föräldrabalken. De undersökte totalt 1166 domar under åren 1999 och 2002. Därefter genomförde även vårdnadskommittén från 2002 en liknande undersökning med i viss mån samma materialunderlag.²⁴ Vårdnadskommitténs undersökning tog upp 249 tingsrättsdomar från första halvåret av 2002.²⁵ I dessa undersökningarna redogörs för statistik i tingsrättsdomar angående vårdnad, boende och umgänge, däribland hur barnets vilja beaktas.

4.2 Socialstyrelsens undersökning

I cirka en femtedel av målen framhövdes barnets inställning. Detta betyder att det tydligt framgår i domarna att man i utredningen har talat med, eller träffat barnet. Om barnet har uttryckt en åsikt så framkommer den i domen. Rätten behöver inte nödvändigtvis ha följt barnets vilja, men måste i alla fall resonerat kring den.²⁶

Socialstyrelsen undersökte även i vilken mån barnets inställning nämnts i domarna. Det framgick att det nämdes i ungefär en tredjedel av målen. Att barnets inställning nämnts innebär att det framgår i domen att någon har pratat med, eller träffat barnet. Här inkluderas även att en förälder hänvisar till barnets vilja. Barnets konkreta åsikt behöver dock inte nämnas.²⁷

²⁴ Vårdnadskommittén inhämtade även 50 slumpvis utvalda vårdnadsutredningar hänförliga till domsmaterialet.

²⁵ SOU 2005:43 s. 739.

²⁶ Socialstyrelsen, *Glimtar av barn från vårdnads-, boende- och umgängesdomar 1999 respektive 2002* s. 31.

²⁷ *Ibid.* s. 32.

Slutligen framgick att i ungefär hälften av domarna nämndes inte barnets inställning överhuvudtaget. Detta innebär dock inte att den som utfört vårdnadsutredningen har valt att inte samtala, eller träffa barnet. Det betyder endast att barnets inställning inte har tagits upp i domen.²⁸

I de fall när man väl har pratat med barnet är det oftast vårdnadsutredaren som gjort det eller någon av föräldrarna. I hälften av dessa fall är det vårdnadsutredaren som har pratat med barnen, i en tredjedel av fallen så är det en förälder. I övrigt kan det vara någon referensperson, så som daghemspersonal.²⁹

4.3 Vårdnadskommitténs undersökning

I vårdnadskommitténs undersökning var 56 procent av barnen i domarna i yngre skolåldern (6–11). 27 procent av barnen var mellan 0–5 år och 17 procent var över 12 år gamla. 4/5 av barnen som berörs i domarna var alltså under 12 år gamla.³⁰

Totalt sett så redovisades barnets inställning i domarna i en tredjedel av fallen. Huruvida barnets inställning redovisades i domarna berodde starkt på i vilken ålder barnet var i. Desto äldre barnet var ju högre var sannolikheten att barnets inställning berördes i domen. Inställningen hos barn över 12 år redovisades i tre fjärdedelar av domarna. I åldersgruppen 9–11 år redovisades barnets inställning i cirka hälften av fallen. I åldersgruppen 6–8 år redovisades barnets inställning i en tredjedel av fallen. I åldersgruppen 3–5 år redovisades barnets inställning i cirka 3 procent av fallen. När det kom till barn under 3 år redovisades deras inställning inte i något fall.³¹

²⁸ Socialstyrelsen, Glimtar av barn från vårdnads-, boende- och umgängedomar 1999 respektive 2002 s. 32.

²⁹ Ibid. s. 33.

³⁰ SOU 2005:43 s. 749.

³¹ SOU 2005:43 s. 750 f.

Vårdnadskommittén framhäver att även om barnets inställning endast redovisades i totalt i en tredjedel av domarna så kan barnets inställning komma fram i vårdnadsutredningen eller genom uppgifter från föräldrarna. Vårdnadskommittén tog inte del av akterna i målet utan endast domarna. Det kan vara så att domstolen inte berör barnets inställning på grund av att barnet inte direkt haft någon åsikt eller så kan barnets inställning ha varit otydlig. Tingsrätten kan även ansett att barnet har varit påverkat eller att barnets inställning inte haft någon betydelse för den rättsliga frågan, barnet kan ha haft en åsikt om var det vill bo när tvisten ifråga istället rörde vårdnaden om barnet.³²

När det kommer till i vilken mån tingsrätterna tillämpade barnets vilja som ett kriterium³³ i deras bedömning var det i totalt en tredjedel av domarna. Här fanns det också en statistisk skillnad mellan barnen, grundat på deras ålder. För barn över 12 år tillämpades barnets inställning som ett kriterium i 65 procent av fallen, för barn 9–11 år gamla var siffran 43 procent. För barn 6–8 år gamla tillämpades det som ett kriterium i 23 procent av fallen, samma siffra för 3–5 år gamla barn tillämpades barnets inställning i endast ett fall av 87.³⁴

Slutligen undersöktes i vilken utsträckning barnets inställning följdes med hänsyn till barnets ålder. Totalt sett följdes barnets vilja i 18 procent av fallen. När barnets vilja väl tillämpades som ett kriterium följde tingsrätten barnets inställning i 69 procent av fallen där barnets var över 9 år. För åldersgruppen 6–8 år var samma siffra 41 procent och för gruppen 3–5 år följdes barnets inställning i det enstaka fall där barnets inställning väl tillämpades som ett kriterium.³⁵

³² Ibid. 750.

³³ Den exakta innebörden av "tillämpa barnets vilja som ett kriterium" framgick inte av utredningen. Jag förmodar att det betyder att rätten lyfte barnets vilja som en del av bedömningen i domskälen.

³⁴ SOU 2005:43 s. 751.

³⁵ SOU 2005:43 s. 751.

När tingsrätten tillämpade barnets inställning som ett kriterium följdes barnets inställning totalt sett i 61 procent av fallen. I 39 procent av fallen när barnets inställning tillämpades som ett kriterium av rätten följdes alltså inte denna. I 16 procent av målen ansåg rätten att barnets inställning var påverkat av någon av föräldrarna vilket resulterade i att rätten bortsåg från barnets inställning. I 12 procent av fallen ansåg rätten att barnets inställning var vacklande och inte tillräckligt tydlig för att lägga till grund för bedömningen. I 6 procent av fallen var barnets låga ålder och mognad anledningen, de sista 5 procenten hänvisade tingsrätten till annat.³⁶

³⁶ SOU 2005:43 s. 752.

5 Praxis

5.1 NJA 1981 s. 753

5.1.1 Fakta i målet

Målet rör umgänge mellan fadern och hans tolvåriga dotter. När modern och faderns skiljde sig tillerkändes modern vårdnaden om dottern och fadern fick ingen umgängesrätt. Fadern har nu i en ansökan yrkat om att få umgängesrätt med dottern några gånger om året.

Dottern har tydligt uttryckt att hon inte ville träffa sin pappa. Detta har framgått i samtal där modern och mormodern har varit närvarande, men även i samtal med barnet i enrum. Anledningen till att dottern inte ville träffa fadern är att han tidigare inte visat intresse för henne. Hon menade även att hon upplever fadern som hotfull och skrämmande och att han skulle störa den tillvaro hon nu har och som hon trivs med. Dottern hävdar dessutom att hon eventuellt skulle kunna tänka sig att träffa sin pappa i framtiden men att hon då själv skulle avgöra när det skulle ske.

Enligt barnavårdskonsulenten är dottern starkt påverkad av sin familj. Modern har en stark rädsla för att återuppta kontakten med fadern. Rädslan är grundad i erfarenheter under deras äktenskap. Detta ska då ha inverkat på dotterns vilja.

5.1.2 Domstolens argumentation

HD menar, utifrån utredningen i målet, att ett umgänge med fadern inte skulle skada dotterns psykiska hälsa, vilket modern hävdade. Umgänget med fadern skulle inte heller vara olämpligt på grund av hans personliga egenskaper.

När det kommer till dotterns inställning till fadern så anser HD att dottern är starkt påverkad av modern. Dottern har aldrig haft en möjlighet att genom sammanträffande med fadern bilda sig en egen uppfattning om honom. HD

menar även att om hon träffar fadern så kan hon eventuellt ändra uppfattning i umgängesfrågan. Slutligen anser HD att det får antagas vara till barnets bästa att barnet får umgås med båda föräldrarna. Utifrån detta ska inte barnets nuvarande vilja inte vara ett hinder för umgängesrätt i den begränsade omfattning som fadern yrkar på. Fadern fick därmed umgängesrätt med dottern.

5.1.3 Summering

HD har vid sin bedömning lagt stor tyngd vid att barnets vilja har blivit starkt influerad av modern. HD har dessutom ansett att barnet behöver god kontakt med båda föräldrarna samt att fadern inte kommer skada barnets psykiska hälsa.

5.2 NJA 1988 s. 448

5.2.1 Fakta i målet

Målet rör en 13-årig pojke. Fadern anförtroddes vårdnaden interimistiskt i tingsrätten. Föräldrarna skiljde sig 1985 och fadern har därefter vårdat barnet på egen hand. Modern har, enligt egen utsago haft en god telefonkontakt med pojken. Fadern har i övrigt hävdade att modern är olämplig som vårdnadshavare. Ett vittne förekom dessutom i målet som hävdade att barnet ville bo hos modern, fadern hävdade motsatsen.

På anmodan av HD har sociala distriktsnämnden i Solna avgett ett kompletterande yttrande i vårdnadsfrågan. I yttrandet framgår att pojken inte vill ta ställning i tvisten. Pojken vill ha en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Pojken ska även, enligt yttrandet, leva under stor press i föräldrarnas konflikt. Hans strategi för att klara detta är att skilja på livet mellan föräldrarna och att inte berätta så mycket för någon av dem.

5.2.2 Domstolens argumentation

Pojken är 13 år och hans utveckling motsvarar hans ålder, vilket gör att hans åsikter bör tillmätas stor betydelse. Barnets inställning har redovisats genom ett förhör med ett vittne samt genom faderns bemötande av vittnesförhöret. Barnets vilja blir utifrån detta motstridigt.

HD ger den kompletterade vårdnadsutredningen stor betydelse, där barnet inte vill välja sida i tvisten. HD menar därmed att barnet inte har uttryckt en så bestämd uppfattning att den kan tilläggas avgörande betydelse i målet. Fadern har haft vårdnaden om pojken och det har fungerat utan anmärkningar, vårdnaden anförtroddes därmed fadern.

5.2.3 Summering

Barnet var i en ålder och hade en sådan mognadsgrad att barnets vilja skulle beaktas. I målet var dock barnets inställning inte tillräckligt bestämd för att HD skulle ge den betydelse för utfallet.

5.3 NJA 1992 s. 93

5.3.1 Fakta i målet

Barnen i målet är 13 och 9 år gamla. Den äldsta pojken fördes egenmäktigt ut ur Sverige av sin pappa, efter äktenskapsskillnaden, när han var 3 år gammal. Sedan dess har pojken bott tillsammans med sina farföräldrar i Tunisien. Pappan bor för närvarande i Sverige. Den yngsta pojken bor också, tillsammans med sin mamma, i Sverige. Målet berör främst vårdnadsfrågan om den äldsta sonen i Tunisien.

Modern yrkade på att hon ska tillerkännas vårdnaden om båda sönerna. I andra hand yrkade hon att om hon inte anförtroddes vårdnaden om den äldsta pojken så skulle hon ha umgängesrätt med honom. Fadern har yrkade på att

behålla vårdnaden om den äldsta pojken samt att få umgängesrätt med den yngre.

Den äldsta sonen har haft en trygg och stabil uppväxtmiljö hos sina farföräldrar i Tunisien. Han har gått i skola där och har dessutom alla sina vänner där. Pojken talar inte svenska, utan endast arabiska. Modern har, på grund av fadern, inte kunnat utöva sin umgängesrätt.

5.3.2 Domstolens argumentation

HD har ansett att fadern inte är en särskilt lämplig vårdnadshavare. Anledningen till detta är bortförandet av den äldsta sonen samt hans agerande när det kommer till moderns umgängesrätt. Fadern har dessutom misskrediterat modern inför barnet.

Pojken har uttryckt en tydlig åsikt om att han inte vill flytta till Sverige. Pojken är, enligt HD, i sådan ålder och mognad att hans inställning bör beaktas. I detta fallet ska den dock bedömas med försiktighet på grund av den påverkan fadern har haft på honom.

En flytt för den äldsta sonen hade varit omvälvande för den honom, fadern tillerkändes därmed vårdnaden. Modern fick umgängesrätt med honom. När det kom till den yngre sonen fick modern ensam vårdnad och fadern tillerkändes inte umgängesrätt.

5.3.3 Summering

Avgörande för målet var att en överflyttning av vårdnaden för den äldre pojken skulle innebära för stora anpassningssvårigheter. Pojkens inställning beaktades, men med viss försiktighet på grund av faderns påverkan.

5.4 NJA 1995 s. 398

5.4.1 Fakta i målet

Målet rör främst vårdnaden om en trettonårig flicka, hon har även en äldre broder. Fadern har yrkat på att få vårdnaden om dottern samtidigt som modern har yrkat på att få vårdnaden om både dottern och sonen. I andra hand vill modern ha viss umgängesrätt med dottern.

Under 1991–1992 försämrades förhållandena i familjen. Dottern och fadern höll ihop, samtidigt som modern och sonen gjorde detsamma. Modern har hävdad att fadern har en väldigt negativ attityd gentemot henne, detta ska ha smittat av sig på dottern. Fadern ska, enligt modern, ha motsatt sig ett umgänge mellan modern och dottern. Han ska dessutom ha någon form av alkoholproblem, menar hon. Modern har dessutom påpekat att fadern har i viss mån misshandlat båda barnen.

Dottern är tretton år gammal och ska enligt vårdnadsutredningen ha en mognad som är normal i hennes ålder. Hon har uttryckt en tydlig motvilja att modern ska anförtros vårdnaden om henne. Inför hovrätten har flickan gjort uttalanden så som ”jag vill bo med pappa, självklart” och att ”mamma är fruktansvärt elak” samt att hon är ”knäpp”. Dottern har dessutom visat en motvilja att låta modern hämta henne från skolan och att träffa henne överlag.

Hovrätten ansåg det var uppenbart att dotterns vilja har blivit starkt påverkad av fadern. Detta ska tydligt ha framgått när man hörde dottern. Hovrätten menade dessutom att fadern var olämplig som vårdnadshavare, i synnerhet på grund av hans motvilja att tillgodose ett gott umgänge med modern.

5.4.2 Domstolens argumentation

HD har fattat sig koncist i målet och menar att dottern har en normal mognad för sin ålder. Detta medför att hennes inställning ska beaktas, särskilt när den är så tydligt som den är i detta fallet. Även om fadern av olika skäl kan

ifrågasättas som vårdnadshavare så ska barnets bestämda vilja få genomslag såvida inte det är till skada för hennes hälsa eller utveckling. I övrigt har HD inte redovisat sin inställning till att dottern kan vara påverkad av sin fader.

Vårdnaden tillerkändes fadern. Moderns yrkande om umgänge bifölls också.

5.4.3 Summering

Barnets bestämda och otvetydiga yttranden har tillmätts stor betydelse. En eventuell påverkan av fadern har inte nämnts i HD:s domskäl. Att fadern kan ifrågasättas som vårdnadshavare har inte vägt lika tungt i bedömningen som barnets bestämda vilja.

5.5 Rättsfallsammanfattning

I de olika målen har barnets vilja beaktats i domskälen. I vissa av dem har rätten följt barnets vilja och i andra inte. Kriterierna för att HD ska följa barnets vilja verkar vara att barnets inställning ska vara bestämd och otvetydig. Barnet ska dessutom inte ha blivit påverkad av någon av föräldrarna. I övrigt måste barnet uppnå en viss ålder och mognadsgrad för att beakta barnets vilja.

HD går aldrig in på djupet av när barn, generellt sett, har nått en ålder och mognadsgrad vilket gör att deras inställning bör vägas in i bedömningen. I dessa domar har barn över tolv år med en normal mognadsgrad haft en rätt att få deras åsikt uppmärksammas av rätten. Det finns inga mål som kommit upp till HD där barnet varit under 12 år och barnets vilja har redovisats och sedermera följts, som jag har kunnat hitta. Har barnets vilja lyfts fram har det i så fall ansetts påverkat och inte tillmätts någon betydelse för utfallet.³⁷

Barnets inställning kan inte heller vara tvetydig. I NJA 1988 s. 448 hade

³⁷ Se tex. NJA 1992 s. 666.

pojken uttalat att han ville bo tillsammans med sin mamma. Pojken ska sedermera ha tagit tillbaka uttalandet och det framkom sedan, i den kompletterade utredningen, att han inte egentligen ville välja sida i tvisten. Detta medförde att barnets inställning inte togs hänsyn till. Man kan jämföra detta med NJA 1995 s. 398 där barnet hade en otvetydig inställning. I detta hänseende vägde barnets vilja tyngre än det faktum att pappans roll som vårdnadshavare kunde ifrågasättas.

Hur HD gör bedömningen att ett barn är påverkat av någon av föräldrarna är inte helt klart. I NJA 1981 s. 753 hade barnet bott tillsammans med modern och mormodern en längre tid och modern hyste ett starkt agg mot fadern. I NJA 1992 s. 93 hade fadern egenmäktigt fört ut barnet ur landet och därmed avskilt modern från sonen. Någon form av stark konflikt och isolering från barnet verkar vara två gemensamma faktorer i dessa fallen. I övrigt redogör HD inte för varför de anser att ett barn är påverkat av någon förälder. Det kan vara så att de lägger vårdnadsutredningen som grund för sin bedömning utan att direkt hänvisa till den.

6 Uttalanden i doktrin

6.1 Eva Ryrstedt

Eva Rystedt är professor i civilrätt på Lunds universitet och undervisar i familjerätt. Hon bedriver även forskning inom familjerätt och socialrätt. Ryrstedt är upphovsman till ett flertal publikationer som berör barnets vilja.

Eva Rystedt har på flera punkter kritiserat hur beaktandet av barnets vilja sker i praktiken. En del av kritiken riktas mot de samtal som förs med barnen i vårdnadsutredningarna. När Ryrstedt kommenterar rättsfallet RH 2007:42 påpekar hon att barnet har fått tillfälle att ge uttryck för sin inställning, men att barnet ifråga inte har kunnat förstå vilken betydelse barnets uttalande kan få för barnets framtid. Ryrstedt hävdar att barnen måste förstå varför vårdnadsutredaren för ett samtal med dem, samt att barnen förstår vilka konsekvenser deras uttalande kan få. Ryrstedt anser att det nu kan vara så att det ser ut som om barnen är delaktiga i målet men att de i verkligheten inte är det.³⁸

Ryrstedt framhäver även en problematik med att rätten, i de målen hon undersökte, ofta inte adresserade barnets vilja eller inställning i domen. Detta förekom även om barnets vilja framkom i vårdnadsutredningen. Enligt Ryrstedt betyder detta att antingen så har rätten inte tagit till vara på barnets inställning, eller så har rätten försökt skydda barnet genom att inte nämna det i domen.³⁹

Ryrstedt pekar även på ett behov av en ökad transparens när det gäller beaktandet av barnets vilja. Hon framhäver att transparens togs upp som en viktig punkt i propositionen till ändringarna i FB 2006, där det poängterades att barns vilja ska tydligt redovisas. Ryrstedt påpekar dessutom att det är inte

³⁸ Ryrstedt 2009 s. 1034.

³⁹ Ibid.

förrän detta synsätt har fått genomslag som barns vilja tydligare kan positionera sig.⁴⁰

I övrigt riktar Ryrstedt uppmärksamhet på att det finns brist på kompetens inom området. Ryrstedt menar att grupper så som föräldrar, lärare, domare, socialarbetare och advokater m.fl. har låg kompetens när det kommer till att lyssna på barn och tolka deras berättelser och den information som de bidrar med.⁴¹

6.2 Anna Singer

Anna Singer är professor i civilrätt på Uppsala universitet. Hon har särskilt inriktat sig på familjerätt och har upprättat flera publikationer inom området.

Singer har påpekat att det inte är helt klart i vilken mån barnets vilja ska tillmätas betydelse i rättsliga processer. Att barnets vilja ska beaktas utifrån barnets ålder och mognad ger, enligt Singer, utrymme för ett synsätt om att barn är objekt för vuxnas omsorger. Detta har även lett till att beaktandet av barnets vilja kan ske godtyckligt och vara beroende av hur rätten ser till barnets behov.⁴²

I en artikel kommenterar Singer ett fall från Svea hovrätt den 4 maj 2011 (T 603–11). Fallet handlar om huruvida modern till en 11-årig flicka ska ha rätt till umgänge med sin dotter trots att dottern motsäger sig det. Dottern har dessutom inte träffat sin moder på flera år och då inträffade det endast några få gånger. Dottern ska även vara påverkad av sina farföräldrar, som hon bor hos. I tingsrätten fick modern vanlig umgängesrätt. Hovrätten begränsade umgänget till att till en början endast ske genom telefon eller internet.⁴³

⁴⁰ Ryrstedt 2009 s. 1035.

⁴¹ Ryrstedt Eva, Juridisk Tidskrift, Nr. 2 2005-06 s. 313

⁴² Singer 2012 s. 32

⁴³ Singer "Barns rätt till umgänge" 2011.

Singer instämmer med domstolarna och påpekar att det finns en diskrepans när det kommer till mål där barnet har haft ett umgänge med en förälder och efter det har en negativ inställning gentemot föräldern, i förhållande till om barnet knappt träffat föräldern överhuvudtaget. Singer menar att i de fall, så som detta fallet ifråga, så kan man anta att barnet har blivit påverkat av någon. Barnet har inte själv kunnat skapa en uppfattning av föräldern och barnets vilja ska därmed inte tillmätas lika stor betydelse. Singer poängterar även att det form av umgänge som utdömts är bra för barnet och tvingar inte fram ett umgänge, utan endast tvingar fram en möjlighet till umgänge för barnet.⁴⁴

⁴⁴ Singer "Barns rätt till umgänge" 2011.

7 Analys

7.1 Rättens beaktande av barnets vilja

Den första av uppsatsens frågeställningar rör i vilken utsträckning och i vilken grad rätten beaktar barnets vilja i vårdnads- och umgängestvister. I 6 kap. 2 a § st. 3 FB framgår tydligt att barnets vilja ska tas hänsyn till med beaktande av barnets ålder och mognad. Barnets vilja ska beaktas i den helhetsbedömning som gör utifrån barnets bästa, det kan även beaktas fristående från barnets bästa under vissa omständigheter.

I lagstiftningen och i förarbetena får man inget tydligt och precist svar på när ett barn kan anses vara i rätt ålder och mognadsgrad för att barnets vilja ska tas hänsyn till. I de domarna som har berörts i avhandlingen har HD inte heller gjort något tydligt uttalande. I målen, som jag nämnt i avhandlingen, där barnen har varit över tolv år gamla och haft en normal mognadsgrad har HD redovisat barnens vilja men har inte nödvändigtvis beaktat den. Anledningen till detta har varit påverkan av någon av föräldrarna.

I praxis har det framgått att barnets vilja inte kan vara tvetydig och obestämd för att rätten ska beakta den. När barnets vilja är bestämd och tydlig kan barnets vilja väga tyngre i bedömningen än att föräldern i fråga är en *tveksam* vårdnadshavare. En intressant frågeställning är vilken effekt NJA 1995 s. 398, där flickan har en bestämd och tydlig vilja, har fått på tingsrätternas och hovrätternas domar. Man skulle kunna tänka sig att det har fått en positiv effekt, utifrån ett barnperspektiv, dvs. att barnets vilja beaktas i större utsträckning. Det skulle även kunna ha fått en negativ effekt genom att det kan uppfattas som att det ställs ett högre krav i och med att barnets vilja ska vara bestämd och otvetydig. Jag förmodar att det sistnämnda är mer sannolikt. NJA 1988 s. 448, där barnets vilja var tvetydig, har förmodligen också höjt kraven.

I socialstyrelsens undersökning framgick att barnets vilja inte togs upp överhuvudtaget i hälften av domarna av de mål som omfattades av undersökningen. I endast en femtedel av domarna togs barnets vilja upp av domstolen och resonerades kring. Det framgår dock inte av utredningen i vilken ålder barnen i domarna är.

I vårdnadskommitténs undersökning redovisades barnets inställning i en tredjedel av fallen. Totalt sett så följdes barnets inställning i 18 procent av fallen, när barnets vilja tillämpades som ett kriterium så följdes den totalt sett i 61 procent av fallen. När barnen var över nio år och barnets vilja tillämpades som ett kriterium så följdes den i 69 procent av fallen. I undersökningen framgår att föräldrars påverkan och otydlighet kring barnens inställningar har påverkat domarna.

Att barnets inställning endast redovisas i en tredjedel av domarna kan te sig vara väldigt lite. Detta kan då bero på att domstolarna aktivt valt att inte redovisa barnens inställningar på grund av flera legitima anledningar, så som påverkan av förälder eller otydlighet. Jag tror dock att det hade varit sunt om domstolarna alltid nämnde huruvida barnet har haft någon form av inställning eller inte. I övrigt kan det anses anmärkningsvärt att barnets vilja endast följs i 69 procent av fallen när barnet väl är över 9 år och barnets vilja tillämpas som ett kriterium. Jag tycker personligen att det är väldigt svårt att få en klar uppfattning om 69 procent är en rimlig siffra utifrån nuvarande rätt. Det hade varit nyttigt att gå in på djupet och se hur tingsrätterna gjort sin bedömning av föräldrars påverkan och barnens tvetydighet. Då hade man fått en klarare bild av den bedömningen som domstolarna gjort. Det finns dock en risk för att underrätterna inte heller är särskilt transparenta och tydliga när de redogör för sin bedömning av om barnets vilja bör beaktas i målet eller om barnet är tex. påverkat av en förälder. Jag tror personligen att barnets vilja bör beaktas i större utsträckning än vad den gör nu, i synnerhet när barnen börjar närma sig 12-års ålder.

Eva Ryrstedt är tydlig i sin kritik av det nuvarande systemet. Ryrstedt har

pekat på nackdelen med att barn inte får en tydlig inblick i situationen och förstår i vilken mån deras åsikter kommer att påverka deras egna liv. Detta kan medföra att barnen inte är särskilt tydliga i sina ställningstaganden vilket sedan gör att domstolarna inte anser att det kan beaktas i deras bedömningar. Det verkar som att det nuvarande systemet ”skyddar” barnen i för hög utsträckning vilket medför att barnen exkluderas. Detta skulle kunna åtgärdas genom, vilket Ryrstedt påpekar, att höja kompetensen inom vissa områden, så som socialarbetare. Man skulle dessutom kunna förbättra de rutiner som socialnämnden och deras vårdnadsutredare har, vilket FN:s barnrättskommitté framför.

Sammanfattningsvis kan man säga att barnets vilja verkar tas hänsyn till i betydligt högre grad när barnet börjar närma sig 10–12-års ålder. Sedan följs den i viss grad, det är dock inte helt klart hur domstolarna gör sin bedömning när det kommer till ålder och mognadsgrad. Det verkar dessutom saknas transparens i bedömningarna när faktorer kan inverka på i vilken mån barnets vilja ska beaktas. I övrigt finns det ett problem när det kommer till att utröna vad barnets vilja verkligen är. Detta problem skulle kunna lösas genom ökad kompetens och bättre rutiner.

7.2 Barnets vilja och barnkonventionen

Den kritik som den svenska rätten har fått med utgångspunkt i barnkonventionen grundar sig främst på ett bristande barnperspektiv. Kritiken riktar sig inte mot den svenska rätten som sådan utan främst på tillämpningen. Bristen på barnperspektiv gör sig förekommande när man ska sätta sig in i barnets enskilda situation. Barnens egna uttalanden blir härmed en viktig del i barnperspektivet.

Stefan Melin menar att den svenska rätten är i viss mån mer inskränkande än barnkonventionen när det kommer till att utröna barnets inställning. Enligt barnkonventionen ska barn alltid beredas möjlighet att höras, men i den

svenska rätten ska man försöka klarlägga barnets inställning om det inte är olämpligt. Jag tror personligen inte att detta nödvändigtvis behöver vara en inskränkning av barnkonventionen. Att Sverige har en form av lämplighetsbedömning är inte heller någonting som FN:s barnrättskommitté lyfter som ett problem.

Det stora problemet i svensk rätt verkar vara tillämpningen. Barn har en absolut rättighet att bli hörda, enligt barnkonventionen artikel 12. Det är tveksamt om denna absoluta rättighet uppfylls av nuvarande svensk rätt. FN:s barnrättskommitté lyfte särskilt fram att det Sverige bör arbeta för att få fram tydliga procedurer och system att följa för socialarbetare och domstolar. Jag tror att detta är en väldigt bra idé. Det skulle förmodligen även vara nyttigt för vårdnadsutredare att få en tydligare bild av när det är olämpligt att försöka klarlägga barnets vilja, för närvarande är det tämligen oklart. Det kan mycket väl vara så idag att många barns åsikter bortses ifrån, av vårdnadsutredare, endast på grund av deras ringa ålder.

7.3 Föräldrars påverkan på barnets vilja

Att barnets inställning har blivit påverkad av någon av föräldrarna är vanligt förekommande. I förarbetena framförs att även om ett barn har blivit påverkat av någon av föräldrarna så är rädslan eller oviljan att träffa den andra föräldern verklig för barnet, även om känslan är obefogad. Huruvida detta ska tas hänsyn till när domstolarna beaktar barnets vilja är oklart. I praxis verkar rätten inte beakta det faktum att barnets rädsla är reell för barnet även om den är obefogad.

HD tenderar att framhäva att barn är påverkade av någon förälder utan att redogöra vad de grundar det på, detta framgår i tex. NJA 1981 s. 448 och NJA 1992 s. 93. gemensamma faktorer för dessa målen är att det finns en stark konflikt mellan föräldrarna samt att barnet inte har träffat den andra föräldern i något större utsträckning. Singer framhäver också att när barnet tidigare

knappt haft någon kontakt med den ena föräldern, men ändå har en negativ bild av den, så kan man anta att barnet är påverkat.

I NJA 1995 s. 398 tillmättes dotterns vilja stor betydelse och fadern fick vårdnaden om barnet just på grund av dottern bestämda och tydliga vilja. Hovrätten i fallet bortsåg från dotterns vilja på grund av att de ansåg att det var uppenbart att dottern hade blivit utsatt för stor press av fadern. HD nämner ingenting angående påverkan i domskälen utan menar endast att barnet har åldern inne och en normal mognadsgrad och att hennes vilja därmed bör beaktas.

I min mening visar flera av de fall jag tagit upp en brist på transparens i HD:s domskäl. Det bästa exemplet är NJA 1995 s. 398 där hovrätten tydligt påpekar att barnet är starkt påverkat av fadern. HD nämner sedan inte ens det faktum att dottern kan vara påverkad av honom, utan låter dotterns vilja få avgörande betydelse för utkomsten i målet.

Eva Ryrstedt påpekade även vikten av transparens och att det är viktigt för att tydligt kunna utröna barnets vilja. Jag tror dessutom att det är väldigt viktigt att HD är tydliga i sina bedömningar med tanke på att underrätterna med största sannolikhet kommer att göra liknande bedömningar. I min mening är HD:s bedömningar när det kommer till föräldrars påverkan tämligen slentrianmässiga, detta måste förändras. Hur denna förändring ska ske är förmodligen upp till HD. Att genom lagstiftning reglera föräldrars påverkan är förmodligen inte ett åtråvärt alternativ med tanke på att barn är väldigt olika och det bör göras en individuell bedömning utifrån varje enskilt barn.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1981/82:168 *Om vårdnad, umgänge m.m.*

Prop. 1989/90:107 *Om godkännande av FN:s konvention av barnets rättigheter*

Prop. 1994/5:224 *Barns rätt att komma till tals*

Prop. 1997/98:7 *Vårdnad, boende och umgänge*

Prop. 2005/06:99 *Nya vårdnadsregler*

Statens offentliga utredningar

SOU 1997:116 *Barnets bästa i främsta rummet*

SOU 2005:43 *Barnets bästa, föräldrars ansvar*

SOU 2016:19 *Barnkonventionen blir svensk lag*

Litteratur

Melin, Stefan, *Barnkonventionen i svensk rätt: principer & regler i urval*, Thomson fakta, Stockholm, 2004.

Ryrstedt, Eva: ”Barnets bästa och vilja i domstol”. I: *Svensk Juristtidning* 2009.

Ryrstedt, Eva, ”Barnets rätt att komma till tals i frågor om vårdnad, boende eller umgänge”, *Juridisk Tidskrift*, Nr. 2 2005-06.

Saldeen, Åke, *Barn- och föräldrarätt*, 7. uppl. Lustus förlag, Uppsala, 2013.

Schiratzki, Johanna, *Barnrättens grunder*, 4. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2010.

Singer, Anna, *Barnets bästa: om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*, 6. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2012.

Sjösten, Mats, *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av*

sådana avgöranden och överenskommelser, 3. uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 2009.

Övrigt

UNICEF, Handbok om barnkonventionen, 2008.

Socialstyrelsen, *Glimtar av barn från vårdnads-, boende- och umgängedomar 1999 respektive 2002, 2004.*

Elektroniska källor

Committee on the Rights of the Child, CRC/SWE/CO/5, Concluding Observations on the fifth periodic report of Sweden (2015), http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC/C/SWE/CO/5&Lang=En, besökt 2017-05-18.

Singer, Anna, ”Barns rätt till umgänge”, Infotorg Juridik, 8 juli 2011.

Rättsfallsförteckning

NJA 1981 s. 753

NJA 1988 s. 448

NJA 1992 s. 93

NJA 1992 s. 666

NJA 1995 s. 398

RH 2007:42

Svea hovrätt mål nr T 603–11